AURELIJA TAMULIONIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

MOKINIŲ POŽIŪRIS Į LIETUVIŲ KALBĄ: Ryšys tarp kalbos vartojimo, mokėjimo ir mokymosi

ESMINIAI ŽODŽIAI: lietuvių kalba, mokinių kalba, kalbos mokėjimas, kalbos vartojimas.

ANOTACIJA

Šiame straipsnyje pristatomi 2018–2019 m. atlikto tyrimo, kuriuo siekta nustatyti, kurios kalbos vyrauja mokinių kalboje, ir parodyti, kaip mokinių pateikti atsakymai susiję su jų nuostatomis dėl lietuvių kalbos pamokų, lietuvių kalbos mokymo ir lietuvių kalbos, rezultatai. Paaiškėjo, kad kaip mokinių kasdienė kalba, priklausomai nuo vartojimo srities, vyrauja dvi kalbos: lietuvių ir anglų. Didžioji mokinių dalis nurodo, kad namie kalba lietuviškai, beveik visi – kad lietuvių kalba skaito knygas. Kiti kalbos vartojimo rezultatai priklauso nuo amžiaus: kuo vyresni mokiniai, tuo dažniau jie renkasi anglų kalbą (pvz., naršyti internete, žiūrėti filmus). Iš mokinių pateiktų atsakymų išryškėjo stiprus ryšys tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir lietuvių kalbos pamokų vertinimo: tiems mokiniams, kuriems mokytis lietuvių kalbos nesiseka, lietuvių kalbos pamokos nepatinka, ir atvirkščiai.

IVADAS

Mokslininkų ir visuomenės dėmesio vis dažniau sulaukia mokinių kalbos tyrimai, svarstoma, kiek mokinių kalbos raidą, prastėjantį raštingumą gali lemti kitos kalbos. Kalbėti apie lietuvių kalbos vartojimo mokykliniame amžiuje pokyčius svarbu dėl to, kad būtent tuo metu daugiausia įsitvirtina kitų kalbų poveikis, o ir galimybės veikti kalbos vartojimą didžiausios yra mokykloje, nes tik joje privalomai mokomasi lietuvių kalbos. Nustačius, kurios kalbos labiausiai veikia mokinių vartojamą lietuvių kalbą, įvertinus sąsajas tarp lietuvių kalbos ir jos mokymo bei mokymosi, galima per ugdymo turinį veikti ir stiprinti mokinių vartojamos lietuvių kalbos galias.

Šio straipsnio objektas – ryšio tarp mokinių kalbos vartojimo, mokėjimo ir mokymosi analizė, grindžiama 536 anketų duomenimis, surinktais iš mokyklų mokomąja lietuvių kalba (pradinių klasių (3–4 kl.), pagrindinio ugdymo (5–6, 7–8 kl.) klasių mokinių), veikiančių

įvairiose Lietuvos apskrityse: Druskininkų, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus (apklausos tikslas – mokinių požiūrio į lietuvių kalbą tyrimas)¹. Straipsnyje nagrinėjami atsakymai į anketos klausimus, parodantys ryšį tarp kalbos vartojimo, mokėjimo ir mokymosi.

Straipsnio tikslas – atlikus mokinių apklausos rezultatų analizę nustatyti, kurios kalbos vyrauja mokinių kalboje, parodyti, kaip mokinių pateikti atsakymai yra susiję su jų nuostatomis dėl lietuvių kalbos pamokų, lietuvių kalbos mokymo ir lietuvių kalbos.

Siekiant tikslo, kelti šie pagrindiniai uždaviniai:

- 1) atlikti skirtingų amžiaus grupių ir lyčių mokinių kalbos vartojimo namie, žiūrint filmus, skaitant knygas, naršant internete analizę;
- 2) nustatyti, kaip mokiniai vertina turimas lietuvių ir užsienio kalbų žinias;
- 3) atskleisti galimą ryšį tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir mokėjimo įsivertinimo.

Nagrinėjant mokinių atsakymus taikomas aprašomasis analitinis metodas, kiekybinis (skaičiavimo) metodas taikomas skaičiuojant ir pateikiant atsakymų dažnį.

Pirmame straipsnio skyriuje apžvelgiamas tyrimo aktualumas ir pobūdis, antrajame pristatomi tyrimo rezultatai, pateikiama lyginamoji duomenų analizė.

1. TYRIMO AKTUALUMAS IR POBŪDIS

Lietuvoje atlikta nemažai įvairių visuomenės grupių kalbinių nuostatų tyrimų, dažnai atskirais aspektais nagrinėjami paskiri klausimai. Tačiau vis dar trūksta nuoseklių empirinių tyrimų, nukreiptų į mokinių kalbos vartojimą, mokymosi motyvaciją pradinėse ir pagrindinio ugdymo klasėse tose mokyklose, kur mokomoji kalba yra lietuvių kalba.

Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama mokinių kalbinėms nuostatomis. Dažniausiai tiriamos aukštesniųjų klasių mokinių nuostatos dėl lietuvių kalbos, atliekami tautinių mažumų mokyklų mokinių nuostatų dėl lietuvių kalbos tyrimai, nemažai yra tyrimų, parodančių požiūrio į bendrinę kalbą ir į tarmes sąsajas (pvz.: Aliūkaitė ir kt. 2017; Ramonienė 2010; 2013; Ramonienė, Extra 2011). Lietuvoje ir užsienyje atlikta nemažai tyrimų, kurių objektas – įvairių visuomenės grupių kalbinės nuostatos, taip pat lietuvių kalbos vartojimo ir mokėjimo ypatumai (pvz.: Čubajavaitė 2013; Urbaitytė 2018). Nagrinėta, kaip užsienio kalbų mokymasis lemia mokinių požiūrį į lietuvių kalbą, tirtos sąsajos tarp šių veiksmų ir požiūrio į lietuvių kalbos

¹ Duomenys rinkti dalyvaujant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamame projekte „Kitų kalbų poveikis mokinių lietuvių kalbai ir savimonei: situacija, tendencijos ir galimybės“ (Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininko 2018 m. sausio 16 d. įsakymu Nr. V-10 patvirtinta programa „Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų programa“, vykdančioji institucija Lietuvių kalbos institutas, sutarties sudarymo data 2018 m. liepos 16 d., Nr., K-2/2018).

pamokas. Iš pateiktų rezultatų matyti, kad „vaikų požiūris į lietuvių kalbą yra labiausiai susijęs su <...> vaiko pomėgiu skaityti, rašyti ir kalbėti <...>; vaikai, mėgstantys šią veiklą, dažniausiai teigia, kad lietuvių kalbos pamokos jiems patinka“ (Dabašinskienė ir kt. 2011: 143). Tyrimuose pabrėžiama mokinių nuostatų ir motyvacijos mokytis svarba. Daug dėmesio skiriama kitos (paprastai antrosios) kalbos mokymuisi. Pripažįstama, kad kalbos mokymosi sėkmę lemia motyvacija, susijusi su kalbinėmis nuostatomis, mokymosi aplinka (Ushioda 2013; Dörnei 2014).

Naujausiuose darbuose nagrinėjamos vaikų ir paauglių nuostatos dėl lietuvių kalbos ir jos prestižo. Tyrimai rodo, kad vertybinės nuostatos dėl kalbos susiformuoja jaunesniame mokykliniame amžiuje, deja, „lietuvių kalbos prestižas mažėja su amžiumi – kuo aukštesnė klasė, tuo mažiau mokinių vertina jos socialinę reikšmę“ (Poderienė, Vaičiakauskienė 2019: 215). Pristatomi naujausi motyvacijos mokytis ir nuostatų dėl lietuvių kalbos modeliai, nurodoma, kad „[T]eigiamos nuostatos lietuvių kalbos, lietuvių, Lietuvos ir savo tapatybės atžvilgiu daro įtaką motyvacijai, o ši lemia geresnę kalbos mokėjimo kokybę“ (Vilkienė ir kt. 2019: 63).

Šiam tyrimui duomenys rinkti 2018–2019 m. Pasirinkta anketinė apklausa. Anketa sudaro dvi dalys. Pirmoje anketos dalyje buvo pateikti bendrieji klausimai, antrojoje – teiginiai, kartu nurodant galimybę pasirinkti vieną iš atsakymų (*Nesutinku / Nei sutinku, nei nesutinku / Sutinku*). Aukštesniųjų klasių (5–8) mokiniai pildė anketą savarankiškai, žemesniųjų klasių (3–4) mokiniams anketos klausimai ir teiginiai buvo skaitomi garsiai, jie žymėjo atsakymus.

Tyrimo metu surinkti duomenys statistiškai apdoroti rankiniu būdu, nagrinėti elektronine skaičiuokle *Microsoft Office Excel*.

Straipsnyje, atsižvelgiant į jo temą, pasirinkti nagrinėti šie aspektai:

1. Mokinių amžius (klasė).

1. Kurioje klasėje Tu dabar mokaisi? _____

2. Mokinių lytis.

3. Pažymėk savo lytį: ☐ vyr. / ☐ mot.

3. Kalbos vartojimas.

6. Kuria kalba ar kalbomis įprastai kalbi namuose? ☐ lietuvių, ☐ lenkų, ☐ rusų, ☐ anglų, kita _____
(įrašyk)
7. Įrašyk, kuria kalba paprastai Tu
a) žiūri filmus _____
b) skaitai knygas _____
c) naršai internete _____

4. Mokinių nuostatos dėl lietuvių kalbos pamokų, lietuvių kalbos mokymo ir lietuvių kalbos.

9. Pažymėk, kaip Tau sekasi mokykloje mokytis šiuos dalykus:

9b. Lietuvių kalba: 1 – labai blogai, 2 – blogai, 3 – gerai, 4 – labai gerai (apibrauk)

9d. Užsienio kalba: 1 – labai blogai, 2 – blogai, 3 – gerai, 4 – labai gerai (apibrauk)

Kokia Tavo nuomonė apie lietuvių kalbą? Pagalvok, ką manai, ir pažymėk Tau tinkamiausią atsakymą.

Teiginiai

Nesutinku

Nei sutinku, nei nesutinku

Sutinku

6. Mėgstu skaityti knygas.

11. Lietuvių kalba yra sunki, man sunku gerai kalbėti ir rašyti.

14. Lietuvių kalbos pamokos neįdomios.

19. Man patinka lietuvių kalbos pamokos.

25. Lietuvių kalba man nepatinka.

Tiriamąsias vietas buvo stengiasi pasirinkti tas, kurios būtų skirtingose Lietuvos vietose, todėl pasirinktos Druskininkų, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus apskritys.

1 PAV. Tyrimui pasirinktos apskritys (žemėlapis iš interneto, prieiga internete:

<http://www.lietuvoszemelapis.com/apskriciu-zemelapiai>)

Sudarant imtis vadovautasi šiais kriterijais: tiriamųjų amžius (klasė), tiriamųjų lytis.

1 LENTELE. Tiriamųjų charakteristika

Apskritis	Druskininkai		Kaunas		Klaipėda		Panevėžys		Šiauliai		Vilnius	
Iš viso:	73		96		62		42		70		193	
Lytis	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.
	40	33	44	52	31	31	20	22	35	35	105	88
Klasė	3,4	5,6	7,8	3,4	5,6	7,8	3,4	5,6	7,8	3,4	5,6	7,8
	18	22	33	19	19	58	18	22	22	0	42	0
											39	15
											16	64

2. TYRIMO REZULTATAI

Atsižvelgiant į šio tyrimo tikslą, nagrinėtas kalbos vartojimas mokinių kasdieniame gyvenime, kalbos mokėjimas (mokinių savęs įsivertinimas) ir ryšys tarp kalbos mokėjimo ir mokymosi.

2.1. Kalbos vartojimas kasdieniame gyvenime

Atliekant šį tyrimą pirmiausia nagrinėtas mokinių pasirenkamos kalbos vartojimas kasdieniame gyvenime, t. y. siekta nustatyti, kuria kalba mokiniai kalba namie, žiūri filmus, skaito knygas, naršo internete.

Gauti rezultatai rodo, kad namie didžioji tiriamųjų dalis kalba lietuvių kalbą (93 proc.), kur kas rečiau kalbama angliškai (20 proc.), rusiškai (16 proc.), lenkiškai (3 proc.) ir tik pavieniais atvejais kalbama kitomis, rečiau vartojamomis, kalbomis: ispanų, prancūzų, vokiečių ir kt.

Iš rezultatų matyti, kad kasdienio vartojimo kalbos pasirinkimas nepriklauso nuo lyties. Gauti atsakymai pasiskirsto apylygiai: dauguma mergaičių (71 proc.) ir berniukų (68 proc.) namie kalba daugiausia lietuvių kalba, rečiau angliškai (mergaičių – 14 proc., berniukų – 15 proc.), rusiškai (mergaičių – 11 proc., berniukų – 13 proc.) ar kitomis kalbomis. Pateiktose anketose mokiniai galėjo įrašyti ir kelias kalbas. Nors dauguma nurodė, kad namie kalba tik lietuviškai, buvo ir tokių, kurie pažymėjo, kad šalia lietuvių kalbos vartoja ir anglų, rečiau rusų kalbą. Šiuos duomenis sudėtinga vertinti vienaprasmiškai. Galima manyti, kad dalis mokinių pasirinko nurodyti kelias kalbas ne dėl to, kad jie namie bendrauja abiem kalbomis, o todėl, kad pasitaiko pavienių atvejų, kai jie abiem kalbomis bendrauja su draugais, rašo socialiniuose tinkluose ir pan. Gauti duomenys pavaizduoti 2 ir 3 pav.

2 PAV. Kalba, kuria mokiniai mokiniai kalba namie

3 PAV. Kalba, kuria mokiniai kalba namie: duomenys pagal lytį

Atliekant tyrimą siekta nustatyti, kaip kalbos pasirinkimą lemia mokinių amžius. Kad kalba namie lietuviškai, nurodė daugiau kaip pusė 8-tos klasės mokinių (77 proc.), kitų klasių duomenys beveik nesiskiria (64–69 proc.). Kad namie kalba angliškai, daugiausia nurodė 6 klasės (22 proc.) ir 3 klasės (21 proc.) mokiniai, 5, 7 ir 8 klasių rezultatai sudaro 10–14 proc., o mažiausiai tarp nurodžiusių, kad namie kalba ir angliškai, yra 4 klasės mokinių (8 proc.). Rusų kalba bendraujantys daugiausia nurodė 7 klasės mokiniai (17 proc.), 4, 5, 6 ir 8 klasių mokinių pateikti rezultatai apylygiai (10–14 proc.), o mažiausiai rusų kalbą kaip namie vartojamą kalbą nurodė 3 klasės mokinių. Išsami informacija apie skirtingų klasių mokinių kalbos vartojimo namie polinkius matyti iš 4 pav.

4 PAV. Kalba, kuria mokiniai kalba namie: duomenys pagal klases

Atsakymai į klausimą, kuria kalba paprastai žiūrimi filmai, yra įvairesni. Pusė (50 proc.) mokinių nurodė, kad filmus žiūri lietuvių kalba, kiti (35 proc.) pasirinko anglų kalbą ir tik pavieniais atvejais pažymėtos rusų (3 proc.) ir lenkų (1 proc.) kalbos. Mokiniai nurodė ir gana retai vartojamų kalbų, tokių kaip arabų, korėjiečių ar prancūzų kalba ir kt. Manytina, kad jie galėjo ne visiškai teisingai suprasti klausimą. Pavyzdžiui, daug abejonių kelia korėjiečių kalbos pasirinkimas. Galima svarstyti, kad žiūrimi korėjiečių filmai, kurie šiuo metu yra labai populiarūs, bet jie greičiausiai yra išversti į anglų ar kitą kalbą arba yra rodomi su subtitrais. Nepaisant šių aplinkybių, pagrindiniai polinkiai išaiškėjo, ir jie akivaizdūs – vyrauja lietuvių ir anglų kalbos (žr. 5 pav.). Nagrinėjant duomenis kreipta dėmesio į tai, ar kalbos pasirinkimui turi įtakos lytis. Rezultatai panašūs: kad žiūri filmus lietuviškai, nurodė kiek daugiau mergaičių (53 proc.; berniukų – 48 proc.), atitinkamai mergaitės kiek rečiau žiūri filmus angliškai

(32 proc.; plg. berniukų – 38 proc.), apylygiai mokinių (mergaičių – 12 proc., berniukų – 13 proc.) žiūri filmus rusų kalba (žr. 6 pav.).

5 PAV. Kalba, kuria mokiniai žiūri filmus, proc.

6 PAV. Kalba, kuria mokiniai žiūri filmus: duomenys pagal lytį, proc.

Vertinta ir tai, kaip kalbos rinkimasis žiūrint filmus priklauso nuo mokinių amžiaus. Dar prieš atliekant tyrimą kelta hipotezė, kad kuo vyresni mokiniai, tuo jie dažniau žiūri filmus anglų kalba, pasitvirtino. Rezultatai rodo, kad žemesnių klasių mokiniai labiau linkę žiūrėti filmus lietuvių kalba, 7 klasės mokinių pateikti rezultatai vienodi, o 8 klasės mokiniai jau nurodo, kad kiek dažniau žiūri filmus anglų kalba (žr. 7 pav.).

7 PAV. Kalba, kuria mokiniai žiūri filmus: duomenys pagal klases

Kaip rodo tyrimo duomenys, pagrindinės kalbos, kuriomis žiūrimi filmai, yra dvi – lietuvių ir anglų (žr. 8 pav.); kur kas rečiau filmų žiūrima rusų kalba (skirtingose klasėse ją filmus žiūri nuo 10 iki 16 proc. mokinių).

8 PAV. Kalba, kuria mokiniai žiūri filmus: duomenys pagal klases

Didžioji mokinių dalis (net 85 proc.), paprašyti nurodyti, kuria kalba skaito knygas, nurodė lietuvių kalbą (žr. 9 pav.). Taigi, beveik visi mokiniai knygas skaito lietuviškai, daug rečiau skaitoma angliškai (13 proc.), kitų kalbų nurodyti tik pavieniai atvejai. Į tai labai svarbu atkreipti dėmesį: jei skaitydami mokiniai renkasi lietuvių kalbą, per skaitymą, geros literatūros pasirinkimą galima daryti teigiamą poveikį jų vartojamai kalbai. Rezultatai pagal lytį yra apylygiai (žr. 10 pav.): vos keliais procentais mažiau mergaičių nurodė, kad skaito knygas lietuviškai (83 proc.; plg. berniukai – 86 proc.), atitinkamai vos keliais procentais daugiau jų nurodė, kad skaito angliškai (14 proc.; plg. berniukų – 10 proc.).

9 PAV. Kalba, kuria mokiniai skaito knygas

10 PAV. Kalba, kuria mokiniai skaito knygas: duomenys pagal lytį

Rezultatai pagal klases apylygiai – visose klasėse vyrauja lietuvių kalba (77–91 proc.). Skaityti lietuvių kalba daugiausia renkasi 5 klasės (91 proc.) ir 3 klasės (90 proc.) mokiniai, 6–8 klasių mokinių pateikti atsakymai pasiskirsto vienodai, t. y. 82 proc. šių klasių mokinių skaito lietuviškai, o 4 klasių duomenys kiek išsiskiria – 77 proc. šių klasių mokinių nurodė, kad skaito

lietuviškai, 19 proc. skaito angliškai. Kaip kitą kalbą, kuria skaitomos knygos, nurodžiusių mokinių skirtingose klasėse yra nuo 7 iki 16 proc. Gauti rezultatai pavaizduoti 11 pav.

11 PAV. Kalba, kuria mokiniai skaito knygas: duomenys pagal klases

Dar buvo klausama, kokia kalba mokiniai naršo internete. Kiek didesnė dalis nurodo, kad internete naršo anglų kalba (47 proc.), šiek tiek rečiau naršoma lietuvių kalba (45 proc.), dar rečiau – rusų (7 proc.) ir kitomis pavienėmis kalbomis (1 proc.). Mergaitės naršyti lietuvių kalba renkasi dažniau nei berniukai (49 proc.; plg. berniukai – 38 proc.). Naršymo anglų kalba rezultatas atvirkštinis: mergaitės naršyti internete anglų kalba renkasi rečiau (42 proc.; plg. berniukai – 55 proc.). Rusų kalba naršyti internete renkama beveik vienodai: šia kalba naršo 8 proc. mergaičių ir 6 proc. berniukų. Gauti rezultatai pavaizduoti 12 ir 13 pav.

12 PAV. Kalba, kuria mokiniai naršo internete

13 PAV. Kalba, kuria mokiniai naršo internete: duomenys pagal lytį

Dar prieš atliekant tyrimą kelta hipotezė, kad kuo vyresni mokiniai, tuo dažniau jie renkasi naršyti internete anglų kalba. Spėjimai pasitvirtino – rezultatai išties rodo, kad vyresni mokiniai labiau linksta naršyti internete anglų kalba (žr. 14 pav.). Ryškus pokytis matyti nuo

6 klasės: 81 proc. šios klasės mokinių jau nurodo, kad internete naršo anglų kalba (plg.: 3 kl. – 48 proc., 4 kl. – 40 proc., 5 kl. – 60 proc.). Aiškėja, kad žemesnių klasių mokiniai internete mieliau naršo lietuvių kalba, o vėliau, matyt, pramokę anglų kalbos, jau renkasi šią kalbą.

14 PAV. Kalba, kuria mokiniai naršo internete: duomenys pagal klases

Apibendrinant galima teigti, kad tarp mokinių vyrauja dvi kalbos – lietuvių ir anglų. Lietuvių kalbai pirmenybė (nepriklausomai nuo mokinių amžiaus ir lyties) teikiama keliuose srityse: ji vartojama kaip namų kalba, lietuviškai skaitomos knygos. Kalbos rinkimasis žiūrint filmus, naršant internete priklauso nuo amžiaus: žemesnėse klasėse renkamasi lietuvių kalba, aukštesnėse klasėse pereinama prie anglų kalbos.

2.2. Kalbos mokėjimo įsivertinimas

Tiriant mokinių kalbą, taip pat siekta nustatyti kalbos mokėjimą, remiantis mokinių įsivertinimu. Mokinių buvo paprašyta įvertinti, kaip jiems sekasi mokytis lietuvių kalbos. Žemesniųjų klasių (3–4 kl.) mokiniai turėjo nurodyti balą nuo 1 iki 4: 1 – labai blogai, 2 – blogai, 3 – gerai, 4 – labai gerai. Aukštesniųjų klasių mokiniai turėjo pabraukti, kokių pažymių (nuo 1 iki 10) jie gauna daugiausia. Mokinių pateikti duomenys subendrinti, 10–9 vertinant kaip *labai gerai* (4), 8–6 – kaip *gerai* (3), 5–4 – kaip *blogai* (2), ir 3–1 – kaip *labai blogai* (1). Gauti rezultatai palyginti su užsienio kalbos mokėjimo įsivertinimo rezultatais.

Iš atsakymų paaiškėjo, kad beveik pusė (43 proc.) mokinių mokytis lietuvių kalbos sekasi *labai gerai*, perpus mažiau – *gerai* arba *blogai* (po 26 proc.), ir tik nedidelei daliai (6 proc.) – *labai blogai* (žr. 15 pav.). Didesnis skirtumas išryškėjo vertinant rezultatus pagal lytį (žr. 16 pav.): *labai gerai* nurodė daugiau mergaičių (35 proc.; plg. berniukų – 17 proc.). Vienodesni

rezultatai gauti vertinant atsakymus *gerai* (40 proc. mergaičių, 45 proc. berniukų), *blogai* (22 proc. mergaičių, 30 proc. berniukų) ir *labai blogai* (3 proc. mergaičių, 8 proc. berniukų). Taigi, bendras mergaičių įsivertinimas daug geresnis nei berniukų.

15 PAV. Atsakymai į klausimą, kaip sekasi lietuvių kalba

16 PAV. Atsakymai į klausimą, kaip sekasi lietuvių kalba: pagal lytį

Rezultatai rodo, kad geriausiai savo lietuvių kalbos žinias vertina 4 klasių (40 proc.) ir 3 klasių mokiniai (34 proc.). Nuo 5 klasės rezultatai keičiasi, mokinių įsivertinimas prastėja: kad lietuvių kalba sekasi *labai gerai*, mano mažiau kaip ketvirtadalis 5–8 klasių mokinių (15–23 proc.), o mažiausiai taip manančių yra 7 klasėse (15 proc.). Manančių, kad lietuvių kalba sekasi *gerai*, yra beveik apylygiai (32–42 proc.), išskyrus 5 klasės mokinius – kiek daugiau kaip pusė jų (51 proc.) mano, kad lietuvių kalba sekasi *gerai*. Mažiausiai visose klasėse yra mokinių, manančių, kad lietuvių kalba sekasi *labai blogai* (2–8 proc.). Išsamūs rezultatai pateikiami 17 pav.

17 PAV. Atsakymai į klausimą, kaip sekasi mokytis lietuvių kalbos: pagal klases

Išsiaiškinus, kaip sekasi mokytis lietuvių kalbos, toliau rezultatai lyginti su atsakymais dėl užsienio kalbos mokėjimo. Beveik pusė visų klasių mokinių mano, kad užsienio kalba jiems sekasi *labai gerai* (49 proc.), mažiau – trečdalis – mokinių nurodė, kad užsienio kalba sekasi *gerai* (32 proc.), kiek daugiau nei šeštadalis rinkosi atsakymą *blogai* (17 proc.) ir vos pavieniais atvejais nurodyta, kad užsienio kalba sekasi *labai blogai* (2 proc.). Iš duomenų matyti, kad ir mergaitės, ir berniukai pateikia gana panašius vertinimus, didesnių skirtumų nepastebėta (plg. rezultatus dėl lietuvių kalbos – mergaičių įsivertinimas daug geresnis).

18 PAV. Atsakymai į klausimą, kaip sekasi užsienio kalba

19 PAV. Atsakymai į klausimą, kaip sekasi užsienio kalba: pagal lytį

Visų klasių rezultatai apylygiai (žr. 20 pav.). Geriausiai turimas užsienio kalbos žinias vertina 6 klasės mokiniai (55 proc.; lietuvių kalbos žinias geriausiai vertina 4 klasės mokiniai – 40 proc.), panašiai jas vertina ir daugiau nei pusė 5 klasės mokinių (54 proc.), pusė 8 klasės mokinių (51 proc.). Apie trečdalis visų klasių mokinių mano, kad užsienio kalba sekasi *gerai* (rezultatai sudaro nuo 28 iki 37 proc.), ir tik pavieniai mokiniai rinkosi atsakymą *labai blogai* (nuo 0 iki 4 proc.).

20 PAV. Atsakymai į klausimą, kaip sekasi mokytis užsienio kalbos: pagal klases

Išnagrinėjus duomenis dėl turimų lietuvių ir užsienio žinių vertinimo, toliau vertinta, kokių skirtumų išryškėja rezultatus lyginant. Didžiausi skirtumai susidaro lyginant atsakymus *labai gerai* (4) ir *gerai* (3). Apie pusę visų mokinių mano, kad jiems *labai gerai* sekasi užsienio kalba, tiek pat mokinių – kad *gerai* sekasi lietuvių kalba. Visų kitų įsivertinimo lygių ir visų klasių atsakymai įsivertinant lietuvių ir užsienio kalbų mokėjimą yra panašūs.

21 PAV. Atsakymai į klausimą, kaip sekasi mokytis lietuvių ir užsienio kalbų:
pagal klases

Mokiniai *gerai* vertina tiek lietuvių kalbos, tiek užsienio kalbos mokėjimą. Pagrindinis skirtumas tik tas, kad, didesnės mokinių dalies nuomone, užsienio kalba jiems sekasi *labai gerai*, o lietuvių kalba – *gerai*. Tik maža visų klasių mokinių dalis mano, kad lietuvių ir užsienio kalbas moka *labai blogai*.

2.3. Sąsaja tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir lietuvių kalbos bei jos pamokų vertinimo

Vertinant gautus rezultatus svarbu nustatyti, kiek juos lemia sąsaja tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir lietuvių kalbos pamokų vertinimo ar apskritai nuomonės apie lietuvių kalbą.

Nagrinėta, kaip susijęs mokinių įsivertinimas ir teiginys *Lietuvių kalba yra sunki, man sunku gerai kalbėti ir rašyti*. Daugiau kaip du trečdaliai mokinių (68 proc.), nurodžiusių, kad mokytis lietuvių kalbos sekasi *labai gerai*, su šiuo teiginiu nesutinka, beveik pusė mokinių (44 proc.), pasirinkusių atsakymą *gerai*, šiam teiginiui irgi nepritaria. Daugiausia mokinių, t. y. beveik pusė (43 proc.), nurodžiusių, kad lietuvių kalba sekasi *labai blogai*, mano, kad lietuvių

kalba yra sunki. Ryšys tarp įvertinimo, ar sekasi mokytis lietuvių kalbos, ir manymo, kad lietuvių kalba yra sunki, yra stiprus ir tiesioginis: jeigu lietuvių kalbos mokytis nesiseka, ji laikoma sunkia, ir atvirkščiai.

22 PAV. Ryšys tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir teiginio *Lietuvių kalba yra sunki, man sunku gerai kalbėti ir rašyti*

Taip pat nagrinėta sąsaja tarp lietuvių kalbos mokėjimo įsivertinimo ir teiginio *Lietuvių kalba man nepatinka*. Prieš pradedant tyrimą manyta, kad jeigu mokiniams nesiseka lietuvių kalba, jie jos gali nemėgti. Tačiau tokia prielaida tik iš dalies pasitvirtino: tik apie trečdalis (33 proc.) mokinių, kurie rinkosi atsakymą *labai blogai*, nurodė, kad sutinka su teiginiu *Lietuvių kalba man nepatinka* (žr. 23 pav.). Daugiau prastus įvertinimus turinčių mokinių su teiginiu *Lietuvių kalba man nepatinka* nesutiko (37 proc.). Tokie rezultatai džiugina: nors mokiniai už lietuvių kalbos mokėjimą gauna prastus pažymius, jie lietuvių kalbos nelaiko nepatinkančia. Vis dėlto atsakymai iš esmės pasiskirsto proporcingai: daugiausia su tuo teiginiu nesutinka mokiniai, kurie įsivertindami rinkosi atsakymą *labai gerai* (82 proc.), o mažiausia – tie, kurie rinkosi įvertinimą *labai blogai* (37 proc.). Ryšio tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir jos mėgimo esama, tik nė vienoje atsakymų grupėje pirmenybė nėra teikiama teiginiui, kad lietuvių kalba nepatinka.

23 PAV. Ryšys tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir teiginio *Lietuvių kalba man nepatinka*

Siekiant įvertinti, kaip susijęs lietuvių kalbos mokėjimas ir lietuvių kalbos pamokų vertinimas, nagrinėta, kaip kalbos mokėjimo įsivertinimas yra susijęs su teiginiais *Lietuvių kalbos pamokos neįdomios* ir *Man patinka lietuvių kalbos pamokos*. Vertinant atsakymus pastebėtas tiesioginis ryšys. Anketoje sąmoningai buvo pateikti keli skirtingai formuluojami klausimai, taip siekiant patikrinti rezultatų patikimumą, todėl ir atsakymai parinkti tokie, kad vienas būtų neiginys (*Lietuvių kalbos pamokos nepatinka*), o kitas – teiginys (*Man patinka lietuvių kalbos pamokos*). Beveik pusė mokinių, kurie buvo pasirinkę atsakymą *labai blogai* (43 proc.), nurodė, kad jiems lietuvių kalbos pamokos neįdomios (plg. su skaičiumi mokinių, kuriems lietuvių kalba sekasi *labai gerai*, t. y. 8 proc.). Tik beveik penktadalis (17 proc.) šių mokinių sutinka su teiginiu *Man patinka lietuvių kalbos pamokos* (plg. su skaičiumi mokinių, kurie nurodė *labai gerai*, t. y. 58 proc.). Atsakymai matyti iš 2 lentelės.

2 LENTELĖ. Ryšys tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir teiginių *Lietuvių kalbos pamokos neįdomios* ir *Man patinka lietuvių kalbos pamokos*

Teiginys	Kaip sekasi mokytis lietuvių kalbos?			
Man patinka lietuvių kalbos pamokos	labai blogai	blogai	gerai	labai gerai
Nesutinku	43 %	24 %	19 %	11 %
Lietuvių kalbos pamokos neįdomios				
Nesutinku	20 %	33 %	36 %	59 %
Man patinka lietuvių kalbos pamokos	labai blogai	blogai	gerai	labai gerai
Nei sutinku, nei nesutinku	40 %	50 %	47 %	32 %
Lietuvių kalbos pamokos neįdomios				
Nei sutinku, nei nesutinku	37 %	52 %	45 %	33 %
Man patinka lietuvių kalbos pamokos	labai blogai	blogai	gerai	labai gerai
Sutinku	17 %	26 %	34 %	58 %
Lietuvių kalbos pamokos neįdomios				
Sutinku	43 %	14 %	19 %	8 %

Apibendrinant galima teigti, kad ryšiai tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir požiūrio į lietuvių kalbą, taip pat tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir lietuvių kalbos pamokų vertinimo yra reikšmingi, o ryšys tarp lietuvių kalbos mokymosi ir mokėjimo yra labai stiprus.

IŠVADOS

1. Ištyrus skirtingų amžiaus grupių ir skirtingų lyčių mokinių kalbos vartojimą, paaiškėjo:

1.1. Abiejų lyčių mokiniai namie kalba lietuvių kalba, daug rečiau – anglų, rusų, lenkų kalbomis, tik pavieniais atvejais – kitomis, rečiau vartojamomis, kalbomis (ispanų, prancūzų, vokiečių ir kt.). Namie lietuviškai kalba daugiau kaip pusė visų klasių mokinių. Mažiausiai lietuviškai namie kalbančių yra tarp 7 klasės mokinių (beveik trys penktadaliai), daugiausia namie kalbančių angliškai – tarp 6 klasės mokinių (beveik ketvirtadalis).

1.2. Pusė apklaustų mokinių žiūri filmus lietuvių kalba, daugiau kaip trečdalis juos žiūri anglų kalba, pavieniai mokiniai filmus žiūri rusų, lenkų ir kitomis kalbomis. Mergaitės kiek dažniau nei berniukai žiūri filmus lietuvių kalba, ir atvirkščiai – berniukai dažniau žiūri filmus anglų kalba. Žemesniųjų klasių mokiniai filmus dažniau žiūri lietuvių kalba, aukštesniųjų klasių mokiniai (nuo 7 klasės) – anglų kalba.

1.3. Abiejų lyčių ir skirtingo amžiaus mokiniai skaito knygas lietuviškai, tik vos daugiau nei dešimtadalis – anglų kalba. Knygas skaityti lietuvių kalba renkasi bet kurio amžiaus mokiniai, taigi svarbu į tai atkreipti dėmesį sudarant rekomenduojamos skaityti literatūros sąrašus. Būtent per skaitymą galima daryti poveikį mokinių vartojamai kalbai.

1.4. Beveik pusė apklaustų mokinių naršo internete angliškai, kiek rečiau naršoma lietuviškai. Mergaitės dažniau nei berniukai renkasi naršyti lietuviškai. Žemesniųjų klasių mokiniai taip pat linksta naršyti internete angliškai, o nuo 5 klasės, pramokus anglų kalbos, šia kalba naršoma vis dažniau. Suprantama, Lietuvoje vis dar trūksta sulietuvintų kompiuterinių programų, jos yra ne tokios įprastos, o ir kai kuriose vartojamus lietuviškus terminus sunku suprasti, tačiau labai svarbu per įvairių dalykų pamokas pagal galimybes duoti mokiniams internete atlikti užduočių lietuvių kalba.

1.5. Mokinių kalboje vyrauja dvi kalbos – lietuvių ir anglų. Lietuvių kalbai pirmenybė (nepriklausomai nuo mokinių amžiaus ir lyties) teikiama kaip namuose vartojamai kalbai, ja

skaitomos knygos. Kalbos rinkimasis žiūrėti filmams, naršyti internete priklauso nuo amžiaus: žemesnėse klasėse renkamasi lietuvių kalba, aukštesnėse pereinama prie anglų kalbos.

2. Ištyrus, kaip mokiniai vertina lietuvių kalbos mokėjimą, nustatyta:

2.1. Mažiau negu pusė mokinių mano, kad jiems lietuvių kalba sekasi *labai gerai*, ketvirtadalis – kad ji sekasi *gerai*, ir tik pavieniai mokiniai rinkosi atsakymą *labai blogai*. Mergaitės savo lietuvių kalbos žinias vertina geriau nei berniukai: *labai gerai* jas vertina daugiau kaip trečdalis mergaičių ir tik penktadalis berniukų. Ir atvirkščiai: *labai blogai* savo žinias vertina kelios mergaitės ir mažiau nei dešimtadalis berniukų. Geriausiai lietuvių kalbos žinias vertina 4 klasės mokiniai. Nuo 5 klasės padėtis keičiasi: kad *labai gerai* sekasi lietuvių kalba, mano mažiau kaip ketvirtadalis mokinių, o mažiausiai tokių mokinių yra 7 klasėje.

2.2. Pusė visų klasių mokinių mano, kad užsienio kalba jiems sekasi *labai gerai*, trečdalis – kad *gerai*, ir tik pavieniai mokiniai turimas užsienio kalbos žinias vertina *labai blogai*. Esminių rezultatų skirtumų tarp skirtingų lyčių nepastebėta. Geriausiai užsienio kalbos žinias vertina 6–8 klasės mokiniai (lietuvių kalbos žinias geriausiai vertina 4 klasės mokiniai).

2.3. Mokiniai *gerai* vertina tiek lietuvių kalbos, tiek užsienio kalbos mokėjimą. Pagrindinis skirtumas tik tas, kad daugiau kaip pusė mokinių mano, kad užsienio kalba sekasi *labai gerai*, o vertindami lietuvių kalbos žinias dauguma mokinių nurodo, kad lietuvių kalba sekasi *gerai*. Tik labai maža dalis visų klasių mokinių mano, kad lietuvių ir užsienio kalbas moka *labai blogai*.

3. Ištyrus ryšį tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir mokymo, nustatyta:

3.1. Ryšys tarp lietuvių kalbos mokymo ir manymo, kad lietuvių kalba yra sunki, yra tiesioginis: jeigu mokiniai nurodo, kad lietuvių kalba sekasi *blogai* ar *labai blogai*, tai jie ją laiko sunkia, ir atvirkščiai. Kad ir kaip mokiniai vertintų turimas lietuvių kalbos žinias, didžioji jų dalis su teiginiu, kad lietuvių kalba nepatinka, nesutinka. Vis dėlto sąryšio tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir jos mėgimo esama.

3.2. Esama stipraus ryšio tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir lietuvių kalbos pamokų vertinimo: dauguma mokinių, kuriems lietuvių kalba nesiseka (jie rinkosi atsakymą *labai blogai*), teigia, kad lietuvių kalbos pamokos neįdomios (mokinių, kuriems lietuvių kalba sekasi *labai gerai*, yra tik mažiau nei dešimtadalis).

LITERATŪRA

- Aliūkaitė D., Mikulėnienė D., Čepaitienė A., Geržotaitė L. 2017: *Kalbos variantiškumas ir jos vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Čubajevaitė L. 2013: *Sociolingvistinis Kauno moksleivių poveikslas*. Daktaro disertacija. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/56358>.
- Dabašinskienė I., Balčiūnienė I., Krivickaitė E. 2011: Ar ankstyvasis užsienio kalbų mokymas lemia požiūrį į gimtąją kalbą? – *Kalbų studijos* 19, 143–147. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/265980537_Ar_ankstyvasis_uzsienio_kalbu_mokymas_lemia_poziori_i_gimtaja_kalba.
- Dörnyei Z. 2014: Motivation in Second Language Learning. – *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Celce-Murcia, M., Brinton, D. M., Snow, M. A. (eds.), Boston, MA: National Geographic Learning / Cengage Learning, 518–531.
- Poderienė N., Vaičiakauskienė S. 2019: Lietuvių kalbos prestižas: mokinių nuostatos dėl lietuvių kalbos švietimo politikos kontekste. – *Lituanistica* 65, 3(117), 199–219.
- Ramonienė M., red. 2010: *Miestai ir kalbos I. Kolektyvinė monografija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ramonienė M., red., 2013: *Miestai ir kalbos II. Kolektyvinė monografija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ramonienė M., Extra G. 2011: *Multilingualism in Lithuanian Cities. Languages at Home and School in Vilnius, Kaunas and Klaipėda*, Klaipėda / Tilburg: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Urbaitytė K. *Kauno kitakalbių kalbinės nuostatos ir tapatybė* [interaktyvus], Kaunas: VDU, 2018. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/35646>.
- Ushioda E. *International Perspectives on Houndmills, Basingstoke, Hampshire Motivation*. – *Language Learning and Professional Motivation Challenges*, New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Vilkienė V., Vilkaitė-Lozdienė L., Bružaitė-Liseckienė J. 2019: *Lietuvių kalba Vilniaus lietuviškose, lenkiškose ir rusiškose gimnazijose: mokėjimo kokybė, kalbinės nuostatos ir motyvacija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Prieiga internete: https://www.vu.lt/leidyba/images/eknygos/Lietuviu_kalba_mokyklose.pdf.

Gauta 2019 12 09

Priimta 2019 12 30

PUPILS' ATTITUDE TOWARDS THE LITHUANIAN LANGUAGE:
THE CONNECTION BETWEEN LANGUAGE USAGE,
PROFICIENCY, AND LEARNING

Summary

The article presents the results of a 2018–2019 study aimed at identifying the most prevalent languages in pupils vernacular, showing the correlation between the pupils' answers and their own attitudes towards Lithuanian classes as well as towards teaching the Lithuanian language and the Lithuanian language in general.

Analysis of the data has revealed that, depending on the area of usage, the daily pupils vernacular is dominated by two languages: Lithuanian and English. The Lithuanian language takes the lead (irrespective of the age and gender of pupils) in several areas: Lithuanian is the language spoken at home and the language for reading books. In other areas, such as watching films and browsing, the choice of language depends on the age, with younger pupils opting for the Lithuanian language, while seniors make a transition towards English. Notably, all pupils choose to read their books in Lithuanian. This is an important factor to note, because it is through reading that the language can be empowered.

Analysis of the self-grading of the proficiency of the Lithuanian language has showed that girls tend to give themselves higher grades for their Lithuanian language skills compared to boys. The highest self-grades of Lithuanian language skills have been observed among fourth-graders. Beginning with grade 5, the grades shift and the self-grading tends to go down. The study suggests that pupils tend to give themselves high marks in terms of their proficiency in both Lithuanian and foreign language. The main difference is that the majority – more than one-half – of pupils believe that their foreign language skills are excellent; in grading their own Lithuanian language skills, many pupils rated their Lithuanian language proficiency as good. And only a fraction of pupils across all grades believe that their Lithuanian and foreign language skills are very poor.

Investigation of the connection between the proficiency of the Lithuanian language and teaching has highlighted a strong and direct relationship between the self-grade in Lithuanian and the belief that the Lithuanian language is very difficult: pupils who rate their Lithuanian

language skills as poor or very poor also say that this language is difficult, and vice-versa. The pupils' answers have also revealed a strong tie between the self-grade in Lithuanian and the fondness for Lithuanian classes, with pupils who are failing in Lithuanian having little fondness for Lithuanian language classes, and vice-versa.

KEYWORDS: Lithuanian language, pupil vernacular, language proficiency, language usage.

AURELIJA TAMULIONIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

aurelija.tamulioniene@lki.lt